

más interés por las cuestiones metodológicas que por el estudio de los problemas en sí. Se da la circunstancia de que, en un afán simplificador para operar con un grupo de datos, el autor atribuye en ocasiones valores fonéticos discutibles a determinadas grafías, o los generaliza como rasgos característicos de ciertos dialectos sin valorar los hechos discrepantes dentro de esos mismos dialectos.

El cuarto capítulo, dedicado al acento, es quizá el más original en sus planteamientos, aunque, al igual que ocurre con los restantes, parte en ocasiones de postulados todavía discutibles.

En el último capítulo discute ciertas cuestiones de morfología tratadas en estos últimos años casi todas desde un punto de vista generativista: desinencias personales de verbos temáticos y atemáticos, flexión atemática de verbos contractos, la flexión de los verbos griegos «ser», «ir» y «decir», los perfectos aspirados y los participios de perfecto.

A modo de síntesis, podríamos decir que el principal mérito del libro es el de ser el primer tratado de fonología generativa del griego antiguo que pretende abarcar en su análisis todos los dialectos en conjunto. Precisamente por eso da la sensación muchas veces de centrarse más en cuestiones de método que en el planteamiento y discusión detallados de muchos problemas. Apenas si tiene en cuenta los datos del micénico, y, en lo que se refiere a los restantes dialectos griegos, simplifica demasia-

do la problemática que en ocasiones éstos tienen planteada. No obstante, la obra representa un cierto progreso en la tarea de elaboración de una fonología generativa del griego antiguo.

Antonio Lillo

M. ANNEO LUCANO,
Farsalia

Introducción, traducción y notas de A. Holgado Redondo,
Biblioteca Clásica Gredos, 71,
Ed. Gredos,
Madrid 1984, 458 pp.

La decisió d'A. Holgado d'emprendre una nova traducció de l'obra més important, i l'única que ens ha arribat, de M.A. Lucà, la *Farsàlia*, havent tingut davant seu dos il·lustres i brillants precedents dins del camp de la filologia clàssica espanyola, com són els treballs de V.J. Herrero Llorente (*Lucano, La Farsalia*, 3 vols., Col. Hispànica de Autores Griegos y Latinos, Barcelona-Madrid 1967) i de S. Mariner Bigorra (*Lucano, Selecció de la Farsalia, Poeti del mondo latino*, Catània 1971, i *Lucano. Farsalia*, Madrid 1978) és, si més no, arriscada. Naturalment, el fet que es produeixi un nou treball sobre l'obra de Lucà en el marc de la Biblioteca Clásica Gredos respon a la coherència i bona direcció que guien aquesta col·lec-

ció, magnífica síntesi, com el llibre del que ara donem notícia, de divulgació dels textos clàssics, sense renunciar a una informació científica correcta, àmplia i que toqui tots els punts difícils del text que es presenta.

Holgado, i solament això ja justifica l'aparició d'aquest llibre, gràcies al seu solidíssim coneixement de la *Farsàlia* de Lucà (la seva tesi doctoral inèdita, *Valor estilístico de la frontera de verso en la «Farsalia» de Lucano*, Madrid 1975, ho demostra), ens ofereix una completa Introducció (pp. 7-70) on toca tots els temes d'interès sobre l'obra, amb un ventall bibliogràfic d'opinions (incloent la seva) important i sense refusar tocar cap de les qüestions bàsiques per raó de la seva possible conflictivitat.

Parla, naturalment, i en primer terme, de la biografia del poeta cordovès, tot remarcant dues de les fites més importants en la seva vida: la formació intel·lectual que va rebre (la relació amb el seu oncle hi juga un paper molt important) i la seva relació, com a creador, amb el poder imperial.

Pel que fa a alguns dels principals problemes entorn de la *Farsàlia*, parla A. Holgado de la qüestió del títol de l'obra, justificant el nom «Farsàlia» pel *Höhepunkt* que el tema representa dins del contingut d'aquesta.

Punt important, i que el traductor toca d'una manera categòrica, és el de la possible estructura del text: exposa les opinions dels que creuen que el poema que avui llegim és complet (M. Haffter i J.

Brisset) i les dels que opinen el contrari (G. Pfligersdorffer i V. Buchert), i conclou, no sense una forta càrrega d'ironia, que «el intento de establecer el número de libros de la *Farsalia* entra dentro del campo de la adivinación y de la magia y hubiera encantado al poeta» (p. 22).

Potser, però, la qüestió que Holgado pot tocar amb més autoritat (sobretot perquè l'ha estudiada des del punt de vista formal de la frontera de vers) és la de l'autoria o no de Lucà dels set primers versos de la *Farsàlia*, i també aquí, és clar, Holgado afirma la paternitat del poeta sobre aquests versos.

Entre altres punts, toca també l'introducció de l'elogi de Neró (I, 33-66); l'ideari filosòfic-teològic; la pervivença de Lucà i, amb més deteniment potser, el seu ideari polític (on ataca la idea que Lucà tenia una clara tendència cap al republicanisme pel sol fet que era contrari a la figura de Neró, i nega també la identificació, dins de l'obra de Lucà, «amor per la llibertat = republicanisme») i la *Farsàlia* i la tradició èpica (on comenta la ruptura que suposa l'obra «èpica» de Lucà amb la tradició anterior en els punts: eliminació de l'«aparap diví»; racionalisme; historicisme i absència d'heroi protagonista).

La introducció ve completada per anotacions sobre el text llatí (A. Holgado, que segueix per a la traducció l'edició d'A.E. Housman, Oxford 1970⁵, corregeix en alguns aspectes la magnífica edició anglesa) i per unes imprescindibles notes sobre les edicions i traduc-

cions de la *Farsàlia*, a més d'un apartat, molt complet, sobre la bibliografia de Lucà.

Pel que fa a la traducció, sempre cal tenir en compte el gairebé angouixant retoricisme de l'autor per tal de no deixar-se arrossegar per traduccions i lectures feixugues: cal agrair profundament que A. Holgado ho hagi considerat i ens ofereixi un text castellà que, a més de ser deutor de les anteriors traduccions castellanes, d'Herrero i Mariner, possibiliti una lectura no gens feixuga: sovint ha sacrificat la «forma» del text pel seu contingut (p. 59). Les notes de lectura i l'índex final faciliten aquesta tasca, sense carregar-la excessivament.

Joan Gómez i Pallarès

M.I. FINLEY, ed.,

El legado de Grecia.

Una nueva valoración

Serie General Estudios y ensayos 117, Ed. Crítica.

Grijalbo. Barcelona 1983,
483 pp., 16 lám.

El prefacio de M.I. Finley, editor de la obra, nos permite tener ya desde el primer momento la perspectiva en la que se coloca el trabajo efectuado por los diversos especialistas que se han unido para la elaboración de esta «nueva valoración» del legado de Grecia. El título, el mismo que el de la obra realizada en 1921 por Richard Li-

vingstone, intencionadamente hace venir a la mente de todo conocedor de la cultura clásica aquella famosa aportación, cuyo esquema fundamental se mantiene por parte de M.I. Finley y su equipo. Se exponía en él una visión del «legado», de la herencia que nos dejaron los griegos, campo por campo de la cultura, comenzando por la religión y la filosofía y finalizando por el arte y la arquitectura. Esta visión general se presenta ahora bajo una perspectiva diferente. Junto a la oportuna modernización de aquel conjunto de trabajos, ampliando o recortando en cada caso, se trata de añadir un análisis de lo que «las épocas posteriores, hasta llegar a la nuestra, hicieron de la herencia griega», de forma que quede patente su significado en la historia de la cultura europea, pero acaso sin el carácter de apología que tenía en 1921.

M.I. Finley inicia el volumen preguntándose en la Introducción sobre el concepto de ¿qué es Grecia? y ¿qué es lo griego? Determinar los límites espaciales y temporales, además de la extensión de contenido de tales conceptos, entraña análisis minuciosos y delimitaciones que nos descubren la fuerza creadora de los griegos de las épocas primitiva y clásica, los cuales aportaron lo fundamental de la cultura que se transmitió en las épocas siguientes y constituye lo que hemos dado en llamar «el legado griego». La ciudad (la *polis*, como elemento aglutinador) y la lengua mantienen con sorprendente estabilidad la unión en la que